

היינו באומות העולם שתוהין על הראשונות" עכ"ל, ותמוה מאד שהלא היה מדבר לתלמידיו, ואיך אפשר לומר שהורה כן לתלמידיו מאומות העולם; ולא מצאו חברי בית המדרש ידם ורגלם, עד שעיינו בדפוסים אחרים שהגירסא הנכונה היא "כאומות העולם" בכ"ף, וא"ש.

אנו רגילים לראות טעות הדפוס שבאה על ידי טעות בראייה של "הבחור הזעזער". אמנם גם מוצאים כמה טעויות שבאו אך ורק על ידי טעות בשמיעה. כנראה שהרבה מדפיסים ראו שיכולים לנצל כמה שעות עבודה לעשות המלאכת-שמים שלהם על ידי שנים – אחד קורא ואחד שומע ומסדר האותיות, וכמה טעויות שבאו על ידי "עבודת דיוזני" הלזו נגרמו מטעם אי שמיעה כהוגן. ואציע איזו מהן. עיין זבחים קטו, א רש"י ד"ה יכל, דנדפס פסח וצ"ל פתח; ועיין בבית יוסף [הוצאת ווילנא] לטור אבן העזר סימן ע"ז ד"ה כתב המרדכי – אינה שוה לבעלה, וצ"ל שבה [כהוצאת קניגסברג]; תוספות בשבת קטז, ב ד"ה פליגו, בהפשיט, וצ"ל והפשיט; ונמצאת אצלי רשימה של טעויות כאלו. ומענין מאד שבהוצאת ווילנא נמצאות טעויות שרק המדברים במבטא ליטאי יכולים לטעות בזה. ברש"י לסנהדרין גג, א ד"ה במאי גמרי, כתב וז"ל איזו טובה מופנית לגזירה שוה, וכמובן שצ"ל תיבה ודו"ק, וכן ביבמות פב, א תוס' סוד"ה שתי, דבסאה במקום דבשעה, וכן ברש"י לעירובין ח, ב ד"ה תרתי, לפנינו נדפס בזה"ל למ"ל למשתרייה חצר מינה מסתמא, וצ"ל מישתמע (וכן תיקן הרש"ש שם), וכן בסוכה ב, א רש"י ד"ה למעלה, שנדפס יסודותיה במקום יתדותיה, וכן מהרש"א נדה סז, א לתוס' ד"ה פתחה, נדפס שער במקום שאר.

(וידדי הרב יעקב שפירא שליט"א השוה הירושלמי ביבמות פ"א ה"א ג, א מדפה"ס, רבי בון בר חייה בעא קומי רבי זערה וכו' אמר לא אפשר לומר קידושין בה וכו' וכמובן שצריך לומר אמר ליה וכן העיר מרש"י במדבר ח – יא שנדפס קרשים במקום קרסים, ובאו"ח תעב – ב צ"ל יסב במקום ישב כמבואר במשנה ברורה שם ס"ק ח'). ונראה שמטעם זה באו לטעות בבית יוסף חושן משפט סימן עה סעיף ו' שהדפיסו מסתבר במקום משתבע, שבמבטא כמה ליטאים משתמע הסמ"ך כעין ש"ן.

כמה פעמים האריכו האחרונים ליישב קושיות שכתבו עליהן "דלית גר ובר גר דליפרקינהו" שאינן קושיות כלל אלא טעות הדפוס הולידה הקושיא, וכמה פעמים נשברו כמה קולמוסים ונשפך הרבה דיו, ובכדי. ואציע לפני הקורא מה